

Definice jevu a vymezení pojmů

Z pohledu sociálně právní ochrany dětí je jako nezletilé dítě označována osoba do 18 let věku.

Z trestního a přestupkového pohledu je dítětem osoba mladší 15 let. **Dítě mladší 15 let není trestně odpovědné.** Dopustí-li se dítě protiprávního jednání, neoznačuje se toto jednání jako trestný čin, ale hovoříme o **činu jinak trestném**. Za tento čin nemůže být dítě stíháno, nicméně přesto je jeho jednání projednáváno soudem (viz podrobněji níže).

Osoba ve věku 15 – 18 let je z trestního a přestupkového pohledu označována jako mladistvý. **Mladistvý je již trestně odpovědný** a to od následujícího dne po dni, kdy dovršil 15 let. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **proviněním**.

Pro následný text bude označení „dítě“ zastupovat osobu mladší 15 let a „mladistvý“ osobu 15 – 18 let.

Stěžejní právní normou v případě protiprávního jednání dětí a mladistvých je Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (jinak **Zákon o soudnictví ve věcech mládeže** – dále v textu je ZSVM).

Trestní řízení obecně je zákonem¹ upravený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů, jehož úkolem je zjistit, zda se stal trestný čin, kdo je jeho pachatelem, tomuto uložit trest (nebo ochranné opatření) a zajistit jeho výkon, rozhodnout o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem.

¹ Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (jinak Trestní řád)

Zpracovatel

Oddělení sociálně právní ochrany dětí
Městského úřadu Jeseník
březen 2019

Orgány činnými v trestním řízení jsou policie, státní zastupitelství a soud.

Úloha policie – prověřuje všechny okolnosti, které nasvědčují tomu, že se stal trestný čin (nejčastěji na základě přijatých trestních oznámení, dále z podnětů jiných osob či orgánů nebo i na základě vlastních poznatků - např. z operativní činnosti). Prověřování je první a velmi důležitou částí přípravného řízení (první fáze trestního řízení) a je zahájeno „Záznamem o zahájení úkonů trestního řízení“ (neveřejná část trestního řízení). Policie zajišťuje a obstarává důkazy a provádí další úkony k objasnění a prověření skutečnosti, zda se stal trestný čin. Pokud zjištěné informace nasvědčují tomu, že se stal konkrétní skutek a že ho spáchala konkrétní osoba, zahájí policejní orgán trestní stíhání (Usnesením o zahájení trestního stíhání) – nadále se jedná o přípravné řízení, fáze vyšetřování. Usnesením o zahájení trestního stíhání je obviněný seznámen s tím, z jakého skutku je obviněn a jaký důkazy je toto podloženo. V rámci vyšetřování pak policie opatřuje důkazy svědčící v prospěch i neprospěch obviněného, na základě kterých pak soud v řízení před soudem rozhoduje o vině nebo nevině. Mezi důkazy, které policie shromažďuje jsou rovněž zprávy o poměrech obviněného. V případě mladistvých dožaduje vypracování zprávy o poměrech OSPOD, případně i Probační a mediační službu, školu nebo jinou instituci, v níž mladistvý pobývá. V případě dětí tyto zprávy žádá ve fázi prověřování, kdy následně se řízení zastavuje pro nedostatek věku (Usnesení o odložení věci).

Spis předává policie následně státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby.

Úloha státního zástupce – v přípravném řízení je fakticky garantem zákonnosti řízení (dozoruje, aby policejní postup nevybočoval ze zákonného rámce), může policii úkolovat, žádat doplnění spisu nebo některé úkony provést i sám, policie pak může některé zásahy realizovat pouze na povolení státního zástupce. Po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání (nebo v případě zkráceného řízení po Sdělení podezření) rozhoduje státní zástupce o dalším postupu. Např. podá obžalobu (v případě zkráceného řízení pak návrh na potrestání) soudu k dalšímu řízení. Nebo ze zjištěného může vyhodnotit, že se nejedná o trestní, ale přestupkové jednání a věc postoupí správnímu orgánu k projednání přestupku. Případně může již státní zástupce využít i možnosti tzv. odklonu v tr. řízení (instituty podmíněného zastavení tr. řízení, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, narovnání). Roli v rozhodování hraje charakter trestného činu, ale zejm. přístup pachatele vč. jeho náhledu na protiprávní jednání a kroky učiněné k odstranění újmy způsobené tr. činem.

Důležitou roli v této fázi sehrává Probační a mediační služba a institut mediace.

V případě mladistvých může dále státní zástupce již v přípravném řízení uložit mladistvému pachateli různá výchovná omezení či povinnosti nebo dohled probačního úředníka (podmínkou k uložení je souhlas mladistvého).

Úloha soudu – V přípravném řízení soud rozhoduje např. o vazbě. Těžiště jeho činnosti však spadá do doby po podání obžaloby. Obecně soud rozhoduje o vině a trestu. Nejprve posuzuje, zda podaná žaloba poskytuje spolehlivý podklad pro další řízení a zda výsledky přípravného řízení odůvodňují postavení obviněného před soud (fáze *předběžného projednání obžaloby*). V *hlavním líčení* pak soud přezkoumá obvinění obsažená v obžalobě, projednává důkazy, opatřuje nové dle návrhu státního zástupce nebo obhájce, příp. obžalovaného a rozhoduje o vině nebo nevině, o uložení trestu/opatření, využití institutu odklonu v tr. řízení (rozsudkem).

Úloha kurátora pro mládež – kurátor je v rámci tr. řízení vůči mlad. nebo řízení vůči dítěti zejména koordinátorem práce s mlad./dítětem. Získává informace o osobních, rodinných a dalších sociálních poměrech mladistvého nebo nezl., je v kontaktu se školou, má přehled o dříve přijatých opatřeních a dosavadní práci s mladistvým/nezl. Informace shromažďuje a vyhodnocuje, vypracovává individuální plán ochrany dítěte. Účastní se výslechů mlad./nezl. na policii a násl. i soudních jednání – zde, na základě svých získaných poznatků, navrhuje opatření, která by byla nejvíce účelná a odpovídala potřebám mlad./nezl. V průběhu řízení spolupracuje kurátor s Probační a mediační službou, dalšími institucemi, neziskovými organizacemi pracujícími s dětmi a mládeží. Má přehled o intervencích jednotlivých subjektů a koordinuje je tak, aby nedocházelo ke zdvojování činností a aby tyto zapadaly do jím vypracovávaného individuálního plánu ochrany dítěte.

Koncept tzv. „**restorativní justice**“ přináší do tradičního justičního systému (důraz na trest) nové prvky jako je mediace (zprostředkování) mezi pachatelem a obětí trestného činu nebo např. rodinná konference (se zastoupením rodiny i komunity), zaměřená na újmu a ochranu oběti (Zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb.). Klade důraz na odpovědnost a náhled pachatele a potřeby oběti, těmto nabízí rovněž možnost aktivního zapojení. Právě restorativní přístup (tj. práce s náhledem a přijetím odpovědnosti pachatele v kontextu újmy oběti) má u mladistvých a dětí velmi důležitý význam.

Úloha Probační a mediační služby (dále PMS) – je garantem restorativních technik a přístupů. Je činná jak v přípravném (v dané fázi je spolupráce pachatele dobrovolná), tak vykonávacím řízení. Nabízí možnost zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností (mediace, rodinné konference), v rámci přípravného řízení vyhodnocuje a projednává možnosti vhodných výchovných opatření, které je možné již v dané fázi státním zástupcem uložit (spolupráce s kurátorem), ve vykonávacím řízení organizuje a zajišťuje výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy oběti.

Postup řešení situace

Mladistvý (15-18 let) jako pachatel

- ✚ Je trestně odpovědný.
- ✚ Spáchá-li protiprávní jednání = **provinění**, je proti němu vedeno trestní stíhání.
- ✚ Policie zahájí přípravné řízení – nejprve vede prověřování, poté vyšetřování.
- ✚ O zahájení řízení vůči mladistvému informuje policie jak OSPOD, tak PMS
- ✚ Mladistvému musí být přidělen obhájce – již v přípr. řízení (i pokud by mlad. odmítl)
- ✚ Kurátor OSPOD se účastní výslechů mladistvého – dohlíží na dodržování práv mlad., s mladistvým dále vede pohovory, je v kontaktu s rodinou mlad., případně školou, aj., zjišťuje poměry, spolupracuje s PMS, postupně vyhotovuje individuální plán ochrany dítěte, vyhotovuje zprávu policii.
- ✚ Trestní řízení dozoruje státní zástupce – již v přípravném řízení pak může uložit mladistvému výchovná omezení nebo povinnosti, příp. dohled probačního úředníka. Mladistvý s tímto musí souhlasit. Státní zástupce pověří dohledem nad těmito opatřeními probačního úředníka.
- ✚ PMS kontaktuje mladistvého a jeho zákonné zástupce s nabídkou spolupráce i bez státním zástupcem uložených opatření, na základě podnětu policie, kurátora, státního zástupce, případně

se mladistvý zkontaktuje sám. Spolupráce mladistvého s PMS je v této fázi řízení dobrovolná. Souběžně PMS kontaktuje s nabídkou spolupráce případné oběti tr. činnosti mladistvého a to nejméně s nabídkou poradenství a provázením tr. řízení. V případě zájmu oběti i mladistvého může být dojednána mediace.

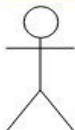
- ✚ Oběť svá práva může uplatnit od počátku tr. řízení. O náhradě škody (nebyla-li uhrazena v průběhu řízení) rozhoduje trestní soud pro mládež. Poškozený násl. může exekučně uplatnit.
- ✚ Státní zástupce může využít institutu odklonu (viz výše), podává soudu obžalobu/návrh na potrestání.
- ✚ Ve věci rozhoduje soud pro mládež - nařizuje hl. líčení (výjimkou je, pokud mladistvý před rozhodnutím soudu dosáhne zletilosti, pak může soud v určitých případech – záleží na typu trestné činnosti, rozhodovat i bez hl. líčení), při uznání viny se rozhoduje rozsudkem, při využití institutu odklonu pak usnesením.
- ✚ Výkonem uložených opatření pověřuje soud PMS, po nabytí právní moci těchto opatření
- ✚ Shodně jako státní zástupce může soud využít institutu odklonu (viz výše) nebo rozhodnout o upuštění od uložení trestního opatření.
- ✚ Mezi ukládaná **výchovná opatření** patří: napomenutí s výstrahou, uložení výchovného omezení nebo povinnosti (např. neužívat alkohol/návyk. látky, zdržet se kontaktu s určitou osobou, plnit si řádně povinnou školní docházku, vykonat společensky prospěšnou činnost, atd.), dohled probačního úředníka, probační program. Mezi **ochranná opatření** patří ochranná výchova, ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo části majetku. Mezi **trestní opatření** pak obecně prospěšné práce, zákaz činnosti, peněžitá opatření, propadnutí věci, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce, podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné.
- ✚ V průběhu přípravného řízení i v průběhu vykonávacího řízení (po rozhodnutí soudu) je kurátor nebo PMS v kontaktu jak s rodinou mlad. pachatele, tak se školou nebo jinou institucí, v níž ml. pobývá

Dítě mladší 15 let jako pachatel

- ✚ Není trestně odpovědný. Spáchá-li protiprávní jednání = **čin jinak trestný**, policie věc prověří a násl. řízení odloží pro nedostatek věku.
- ✚ Policie informuje OSPOD (přítomen podání vysvětlení dítěte), usnesení o odložení věci zasílá pro informaci rovněž PMS.
- ✚ Státní zástupce je poté **povinen** podat soudu návrh na uložení opatření dle ZSVM (výchovou povinnost/omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu, ochranné léčení).
- ✚ Řízení vůči dětem ml. 15 let je „hybridním“ typem řízení – začíná jako tr. řízení (policejní fáze prošetřování), rozhoduje soud pro mládež v rámci civilního (netrestního) řízení.
- ✚ Advokátem (v roli opatrovníka) je dítě povinně zastupováno až před soudem.
- ✚ Dosud neexistuje žádná možnost odklonu – tj. státní zástupce je povinen návrh podat a soud věc projednat.

Grafické znázornění

Mladistvý pachatel

Zákon č. 218/2003 Sb. - Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

PČR

působí zejm. v přípravném řízení;
provádí úkony vedoucí k objasnění skutečností nasvědčujících tomu, že se stal tr. čin;
vede vyšetřování;
zajišťuje potřebné důkazy;
zjišťuje poměry;
mladistvého pachatele (žádá OSPOD, příp. i PMS);
realizuje opatření směřující k ochraně oběti

Státní zástupce

v příprav. řízení vykonává dozor nad úkony PČR;
rozhoduje o opravných prostředcích;
může uložit výchovná opatření mlad. pachateli již v přípravném řízení (pouze se souhlasem mlad.);
výkonem uloženého opatření pověřuje PMS
může rozhodnout o odklonech v tr. řízení;
podává obžalobu k soudu (ve zkráceném řízení pak návrh na potrestání)

Obhájce

může jím být pouze advokát; mladistvému náleží se zákona - musí být přidělen, i pokud by mladistvý výslovně odmítl;
již ve fázi přípravného řízení; poskytuje kvalifik. právní pomoc, ve prospěch obviněného využívá všechna práva a zákonné prostředky, náklady na nutnou obhajobu obhájce účtuje soudu, soud násl. v případě pravomocného odsouzení požaduje po mladistvém; může žádat o přiznání obhajoby bezplatně, případně za sníženou odměnu;

OSPOD-kurátor

účastní se výslechu mlad./soudního jednání; dohlíží na dodržování práv mladistvého;
vyhotovuje zprávu o poměrech mlad.; vede pohovory, terénní šetření, koordinuje podporu, spolupracuje s PMS;
navrhuje vhodná opatření (trestní, výchovná, ochranná);
proti rozhodnutí soudu může podat odvolání;
navštěvuje mlad. s uloženou ochrannou výchovou nebo mlad. ve výkonu vazby nebo trest. opatření odnětí svobody a rodiče těchto mlad. těmto poskytuje poradenství

PMS

V přípravném řízení
nabídka bezplat. spolupráce mlad. pachatelům, rodinám, obětem; poradenství; možnost mediace;
práce s náhledem mlad. na dopady provinění;
spolupráce v přípravném řízení pro mlad. je dobrovolná;
dohled nad výkonem výchovných opatření uložených státním zástupcem
spolupráce s kurátorem vyhotovení zprávy

Ve výkonovacím řízení
pověřuje soud; dohled nad výkonem uložených výchov., trestních opatřeních;
povinnost spolupráce mlad.; nabídka spolupráce pro obět spolupráce s kurátorem aj. vyhotovení zpráv

SOUD

těžiště činnosti je po podání obžaloby (nebo návrhu na potrestání);
v přípravném řízení rozhoduje např. o vazbě; specifický přístup v případě mladistvých;
rozhoduje o vině mladistvého a o výchovných, trestních nebo ochranných opatřeních, příp. odklonech v tr. řízení;
rozhoduje rozsudkem (v hl. líčení) nebo i trestním příkazem (bez soudního jednání, u méně závažných přečinů), usnesením (např. odklony);
jednání jsou neveřejná (ochrana mlad.);
v případě PM rozhodnutí - náleží soudu paušální náklady tr. řízení

Dítě do 15 let

Specifika trest. řízení pachatelů 15+

je trestní odpovědnost;
protiprávní jednání = provinění;
5 fází trestního řízení (viz předešlý graf);
ukládání opatření dle ZSVM - výchovná, ochranná a trestní
výchovná opatření lze se souhlasem mlad. uložit v již v přípravném řízení;
institut odklonu - ukládá jak státní zástupce, tak soud;
větší důraz na restorativní přístup;
poškození mohou svá práva uplatnit v rámci daného trestního řízení;
právo mladistvého na obhajobu (již při úkonech PČR) - nemůže se práva vzdát nebo ho neuplatnit;
důraz na ochranu osobních údajů mlad.; neveřejné soudní jednání;
důraz na odbornost a zvláštní průpravu pro práci s mládeží
rozhodují soudy pro mládež

Specifika řízení pachatelů mladších 15 let

není trestní odpovědnost;
protiprávní jednání = čin jinak trestný;
"hybridní řízení" = policejní fáze prošetřování, násl. odložení věci, "netrestní" nesporné soudní řízení;
povinnost státního zástupce podat návrh na uložení opatření - soud musí ve věci nařídít řízení
dítě nemá v řízení stejná práva jako mladistvý - mj. nemožnost odklonu;
poškození svá práva na náhradu škody mohou uplatnit samostatnou žalobou u civilního soudu shodně jako u mlad. - neveřejné řízení
důraz na odbornost a zvláštní průpravu pro práci s dětmi

Kazuistika

Čtyři chlapci ve věku mladistvých se vloupali do objektu městského kulturního zařízení a ukradli část hudební aparatury. Policie zahájila úkony trestního řízení, pachatele odhalila, aparaturu zajistila, chlapci se k protiprávnímu jednání postupně doznali. Kurátor OSPOD navázal s mladistvými i jejich rodiči kontakt a postupně zjišťoval poměry chlapců, v rámci pohovorů pak jejich postoje k jejich jednání. Ve všech případech se jednalo o chlapce dosud bez problémů. Kurátor zprostředkoval kontakt chlapců i rodičů s PMS – tito se po zjištění možností řešení pro spolupráci rozhodli. O této skutečnosti probační úředník informoval státního zástupce. Probační úředník se všemi jednotlivě věc projednal – práce s náhledem mlad. na jejich jednání, násl. zkontaktoval zástupce městského kulturního zařízení a zástupce poškozené hudební kapely. Výsledkem byla případová konference v prostorách městského kulturního zařízení, jednotlivé strany zde měly prostor vyjádřit své pocity a očekávání, chlapci se omluvili, závěrem pak došlo ke stanovení dohody mezi jednotlivými stranami. Bylo domluveno zejm., že chlapci, v rámci svého volného času a bezúplatně, pomohou při organizaci a zajištění sportovního dětského dne. Státní zástupce, po vyhodnocení celé věci, využil institutu odklonu tr. řízení a podání návrhu na potrestání podmíněně odložil (zkuš. doby byly stanoveny v rozmezí od 8-10 měsíců).

Spolupracující instituce, síť služeb a zdroje pomoci

- ✚ Policie ČR, Krajské ředitelství Ol. kraje, SKPV Jeseník, odd.obecné kriminality, Moravská 4
 - Tel. 974 773 316, e-mail: je.skpv.podatelna@pcr.cz
 - Obvodní odd. Jeseník: Moravská 780/4, 79001, tel. 974 773 651
 - Obvodní odd. Zl. Hory: Bezručova 614, 793 76, tel. 974 773 711
 - Obvodní odd. Javorník: Hlavní 149, Žulová, 790 65, tel. 974 773 701

- ✚ Okresní státní zastupitelství v Jeseníku, Nábřežní 290/20, tel. 584 459 411

- ✚ Okresní soud v Jeseníku, Dukelská 2a/761, 790 01 Jeseník, tel. 584 458 200, e-mail: podatelna@osoud.jes.justice.cz

- ✚ Městský úřad Jeseník, Oddělení sociálně právní ochrany dětí, Karla Čapka 1147/10, Jeseník
 - Vedoucí odd. Mgr., Bc. Kristýna Michálková, tel. 584 498 447, e-mail: kristyna.michalkova@mujes.cz
 - kurátor pro děti a mládež – Bc. Kateřina Vsetečková, tel. 584 48 464, katerina.vseteckova@mujes.cz

- ✚ Probační a mediační služba, středisko Jeseník, Nábřežní 290/20, 790 01, Jeseník, vedoucí střediska: Mgr. Radka Popelková, tel. 584 459 418, 734 362 936, e-mail: rpopelkova@pms.justice.cz

Čerpáno z:

- Nejvyšší státní zastupitelství ČR. *Průběh řízení v trestních věcech*. Dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech> ; *Ohrožené osoby a poškození – ochrana dětí*. Dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/ohroene-osoby-a-pokozeni/ochrana-deti>; *Obviněný – práva a postavení mladistvého obviněného*. Dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/prava-a-postaveni-mladistveho-obvinneho>
- Unie státních zástupců. *O trestním řízení*. Dostupné z <https://www.uniesz.cz/o-trestnim-řízení/>
- Smrž Josef (2016, aktual. 2018). Kurátor pro mládež aneb Je třeba se ho bát? Portál Šance dětem. Dostupné z <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/rodinna-terapie/kurator-pro-mladez-aneb-je-treba-se-ho-bat.shtml>
- Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
- Probační a mediační služba. www.pmscr.cz